

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 338.22

*С. В. Тютюнникова,
д. е. н., професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків
В. В. Микитась,
асистент кафедри економіки підприємства та економічної теорії, Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків*

ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ МОДИФІКАЦІЇ

*S. V. Tiutiunnykova,
Doctor of Economics, professor of Economic Theory and Economic Management Methods Department,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv
V. V. Mykytas,
assistant of department of economy of the enterprise and economic theory,
Kharkiv Institute of trade and economics of Kyiv national university of trade and economics*

ECONOMIC SOVEREIGNTY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION: MAINTENANCE AND FEATURES OF MODIFICATION

Сучасне світове є динамічним з всеохоплюючими інтеграційними процесами. Національні економіки зустрічаються з викликами невизначеності щодо входження їх у глобальний простір. Саме глобалізація виступає площиною формування економічної політики держави. За таких умов стає актуальним створення умов та механізмів відтворення національної господарської системи на основі поєднання ендогенних та екзогенних джерел та факторів розвитку. Потреби економічного розвитку вступають у суперечність мірою, принципом непорушності державного суверенітету тією державою, якої кордони перешкоджають економічній ефективності в цілому соціальному прогресу. За таких умов стає важливим чітке теоретичне осмислення та розуміння економічного суверенітету держави та визначення його місця при формуванні державної економічної політики.

A modern world economy is dynamic with all-embracing integration processes. National economies meet with the calls of vagueness in relation to included of them in global space. Exactly globalization comes forward as a plane of forming of economic politics of the state. On such conditions conditioning and mechanisms of recreation of the national economic system becomes actual on the basis of combination of endogenous and exogenous sources and factors of development. The necessities of economic development enter into contradiction a measure, by principle of inviolability of state sovereignty by the that state that borders prevent to economic efficiency in unit to social progress. On such conditions a clear theoretical comprehension and understanding of economic sovereignty of the state and determining his location become important at forming of public economic policy.

Ключові слова: економічний розвиток, державна економічна політика, глобалізація, інтеграційні процеси, економічний суверенітет, економічна безпека.

Keywords: economic development, state economic policy, globalization, integration processes, economic sovereignty, economic security.

Актуальність теми. Сучасне світове господарство характеризується стрімким наростання глобальних трансформаційних процесів, що і складають зміст процесу глобалізації. Процес глобалізації відбувається незалежно від волі та бажання окремих країн, тому наслідки її впливу на трансформаційні процеси тієї чи іншої країни можуть бути як позитивними, так і негативними.

Глобалізація стала результатом функціонування сучасної світової економіки та науково-технічної, у тому числі інформаційної революції: глобальні процеси, що протікають між державами та регіонами світу, передусім, - це наслідок свободи і швидкості реалізації міжнародних трансакцій за допомогою комп'ютеризації, мережі Інтернет, мобільного зв'язку тощо. [3; с.12]

Виклад основного матеріалу. Явище «глобалізації» є досить складним та багатограним, яке обумовлює розвиток країн світу.

Глобалізація набула актуального значення наприкінці XX століття, але її різні аспекти знаходились у полі зору науковців, починаючи ще з 1960-1970 років. Слід зазначити, що до 80-х років XX століття дослідники визначали глобалізацію, як об'єднання ринку збуту окремих товарів, які вироблялися крупними підприємствами та були націлені на освоєння усіх ринків, в тому числі й у глобальному масштабі, а не орієнтується на один національний або зарубіжний ринок.

Академік НАН України В. Геєць [2; с.1-3] зазначає, що глобалізація в сучасному трактуванні часто подається як всепроникнення у світовому вимірі інформаційних, фінансових, культурних, ділових (виробничих, торговельних) процесів, що змінюють як соціальне, так і соціокультурне життя більшості країн світу на основі декларації політики визначення суверенітету народів і їх країн, невтручання у внутрішнє життя і визначення за кожним права на самовизначення і розвиток згідно з ідеологією про демократизацію суспільного життя на основі поваги прав і свобод кожного як на мікро-, так і макроекономічному рівнях. Насправді ж, пише В. Геєць, замість політики пошуку врівноваження інтересів в дійсності існує (має місце) ідеологія гегемонії, яка підтримується країнами або країною, що претендують (претендує) на роль такого гегемона (гегемонів) у відповідності до інтересів, що породжуються і підтримуються ідеологією корпоративізму через крупні наддержавні, по відношенню до порівняно слабо розвинених країн та їх підприємств [2; с.1-3].

Процес глобалізації світової економіки значною мірою обмежує здатність урядів контролювати механізм проведення економічної політики, що має вирішальний вплив на рівень зайнятості та стабільність національної економіки. В умовах зростання глобалізації світового господарства класичні інструменти

національної економічної політики, призначені для активізації економічного зростання та стримування кризових явищ в економіці, значною мірою втрачають свою дієвість. ТНК та фінансова децентралізація створюють умови залежності держав від процесів, що відбуваються на світових ринках, нерідко зумовлюють негативний вплив на економіку окремих країн. Суттєво впливають на самостійну національну економічну політику, рішення міжнародних економічних організацій і дії ТНК, що нерідко суперечать національним інтересам країн.

При глобалізації кожна країна не здатна існувати в умовах економічної автаркії (в економічному відношенні автаркія економічної та господарчої відокремленості певної країни або групи країн, що звільняє певну державу від ввезення найважливіших предметів споживання, створення замкнутого самодостатнього господарства. Автаркія означає політичну й економічну незалежність однієї держави від інших; стан "замкнутої торгової держави закритої, економічно самодостатньої, ізольованої від решти світу).

В таких умовах економічна політика національних держав суттєвим чином змінюється.

Відтак потреби економічного розвитку вступають у суперечність мірою, принципом непорушності державного суверенітету тією державою, якої кордони перешкоджають економічній ефективності в цілому соціальному прогресу.

Економічна стратегія держави має діапазон між суто економічною стратегією збереження цілісності національного економічного суверенітету та гнучкою економічною стратегією, пов'язаною з адаптованою трансформацією інституційної структури держави, модифікацією економічного суверенітету.

Обмежуючи сферу впливу урядів країн, економічна глобалізація послаблює державного суверенітету. Починають діяти закони вільного ринку, а не національних парламентів. Відбувається збільшення впливу капіталу на економіку, суттєво зменшується роль держави в економіці. Її функції переходять до приватних осіб, регіональних або міжнародних організацій.

Таким чином, глобалізація виступає як площина розвитку країн світу і вже яким буде даний розвиток повною мірою залежить від економічної політики держави. Стає необхідною умовою ефективної економічної політики для країн з незрілою, нестійкою економікою збереження економічного суверенітету. Однак, світовий розвиток та глобалізаційні процеси вносять свої аспекти та модифікують розуміння економічного суверенітету країни.

За сучасних інтеграційних процесів постає потреба в розкритті суверенітету щодо посилення вагомості його саме економічної складової. Уваги потребує аналіз економічного суверенітету, як з огляду генези та розвитку поглядів на його формування, так і особливостей його тлумачення в умовах нинішнього ослаблення національних політик держави. Актуальним є питання узагальнення наукових підходів до змісту та ключових ознак суверенітету в перебігу еволюції інституту держави, що дозволить забезпечити подальший розвиток теорії економічного суверенітету, економічної безпеки та вдосконалити наукове підґрунтя державної політики щодо забезпечення суверенітету держав із економічними відкритого типу в умовах їх активного інтегрування у глобальний економічний простір. Початково проблема суверенітету розглядалася перш за все у політичному аспекті. Так, вихідною передумовою в концепції суверенітету (XVI ст.) було ототожнення її з абсолютною монархією. Термін «суверенітет» походить з франц. *souveraineté* — верховна влада, верховенство, господство. Термін вживається як «характеристика суверена», того, «хто стоїть зверху» (XI - XIII ст.) на чолі держави [4, с. 35-36]. При цьому суверенітет уже в цій первинній своїй суті пов'язувався із повною незалежністю держави від інших держав у її внутрішніх справах і зовнішній політиці. Але досить швидко прийняття конституцій у Європі, що обмежували владу монархів у сфері прав власності, поділ влади за самостійними «гілками» як «противага» надмірній централізації, відокремили ідею суверенітету від монархії й асоціювали її з ідеєю верховної влади. Поняття суверенітету стало ідеальним, що відображає стан «повноцінної» держави, і одночасно – реальним, що є ознакою сильних держав, які диктують свою волю слабким. Достатньо чітко тлумачення суверенітету можна зустріти в працях Н. Макіавеллі, Ж. Бодена, Т. Гоббса та ін. Так, Ж. Боден уперше ввів наукову абстракцію «державний суверенітет», тобто суверенітет у інституціональному політико-владному аспекті [1]. Саме тоді суверенітет втрачає первинне значення простої переваги і набуває політико-правового значення.

На наш погляд, можна виділити економічний суверенітет за сучасних глобалізаційних процесів стає ядром, базисом економічної політики держави (Схема 1).

Таким чином, поглиблення трансформаційних процесів в національну економіку призводить до модифікації економічного суверенітету країни.

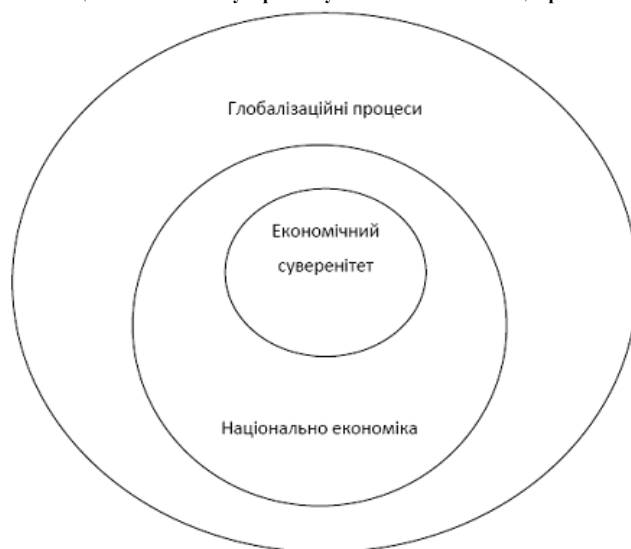
В рамках даного дослідження цікавим є аналіз індексу глобалізації (KOF).

Індекс глобалізації був введений у 2002 році та складається з трьох основних елементів: економічної, політичної та соціальної глобалізації.

Економічна глобалізація має два виміри. По-перше, економічні потоки, які здійснювалися як заходи глобалізації, по-друге, обмеження торгівлі та капіталу.

Індекс глобалізації класифікує соціальну глобалізацію за трьома категоріями: особисті контакти населення з представниками інших країн, можливість отримання інформації, з якого витікає третя складова - культурна близькість.

Схема 1.
Місце економічного суверенітету в економічній безпеці країни

Джерело: Складено автором

При аналізі політичної глобалізації береться до уваги число посольств, кількість міжнародних організацій, до яких входить країна, число договорів, підписаних між двома або більше державам, починаючи з 1945 року.

У таблиці 1 [7] наведено рейтинг країн світу за даними індексу глобалізації у 2015 році. Цікавим є те, що країни з високим рейтингом індексу глобалізації мають середній або низький рейтинг за індексом економічної глобалізації.

Таблиця 1. Індекс глобалізації у 2015 році

Країна	Індекс глобалізації	Економічна глобалізація	Соціальна глобалізація	Політична глобалізація
--------	---------------------	-------------------------	------------------------	------------------------

	Рейтинг	Показник	Рейтинг	Показник	Рейтинг	Показник	Рейтинг	Показник
Ірландія	1	91,3	2	92,59	5	90,5	26	90,67
Нідерланди	2	91,24	4	90,33	4	90,53	9	93,52
Бельгія	3	91	6	87,99	6	90,05	4	96,51
Австрія	4	90,24	14	84,16	1	91,54	3	96,76
Сінгапур	5	87,49	1	95,69	2	90,83	85	71,37
Швеція	6	86,59	15	83,21	13	84,1	7	94,86
Данія	7	86,3	18	81,77	9	86,79	19	91,84
Португалія	8	86,29	17	82,73	12	84,77	12	93,39
Швейцарія	9	86,04	35	75,72	3	90,8	11	93,4
Фінляндія	10	85,64	10	84,77	17	82,46	21	91,42
...
Україна	42	69,5	56	67,62	69	59,95	40	86,01

Джерело: [7]

Так С. Мочерний підійшов до розкриття категорії «економічний суверенітет» через розкриття категорій «суверенітет», «національний суверенітет», «національна безпека як складова національного суверенітету», «економічна безпека» та «економічна незалежність» [6, с. 4-13]. У результаті дослідження він дійшов висновку, що економічний суверенітет доцільно визначити як «...можливість розширеного відтворення національної економічної системи і, перш за все, прогресу продуктивних сил у інтересах людини, сучасної адаптації до можливих несприятливих внутрішніх і зовнішніх умов, особливо до умов глобалізації». Апелювання до новітніх розробок українських науковців щодо проблематики національного економічного суверенітету дає розуміння того, що в умовах активізації глобалізаційних процесів економічний суверенітет уже не може розглядатися як ексклюзивна власність держави. Виникає таке поняття як «економічна залежність», де економіка окремої країни як система розглядається виключно через взаємодію двох груп держав, що визначаються у домінуючій залежності: центр та периферія; метрополія та сателіти. У кожному з випадків, домінуючою державою виступає провідна індустріально розвинена країна з числа Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Суттєво важливим у цьому контексті є припущення про виняткову важливість так званих зовнішніх чинників на економічну активність групи залежних країн, що проявляються через діяльність багатонаціональних корпорацій, міжнародних товарних ринків, зовнішню допомогу, комунікаційну залежність та інші детермінанти, наявність яких свідчить про широке коло інтересів з боку індустріально розвинених країн за кордоном. Таким чином, у теоріях економічної залежності зроблена спроба пояснити існуючий наднизький рівень розвитку окремих країн за умов активізації економічної взаємодії суб'єктів світової економіки. За таких обставин нерівність та асиметрія економічного і соціально-економічного розвитку як така виступає неминучою сутнісною ознакою самої природи міжнародних зв'язків.

На сьогодні дуже важливим є розуміння того, що глобалізаційні та інтеграційні процеси не ведуть до зменшення ролі держави, навпаки, для якісного інтегрування економіки будь-якої країни є необхідною умовою формування міцної держави як інституту та формування ефективної економічної політики держави.

Розуміння суперечливого поєднання національного та наднаціонального в розвитку економік країн-членів світової спільноти, дозволяє вказувати на те, що стан та можливості підтримки економічного суверенітету значним чином залежить від перебігу міжнародних економічних відносин як за участі самих держав, яких це торкається безпосередньо, так і держав - світових лідерів. А відтак можна говорити про таку концептуальну ознаку як відносний характер забезпеченості національного економічного суверенітету відкритих економік у сучасну добу. Аргументом на користь цієї тези виступають такі чинники. По-перше, в межах національних економік виникають повноваження щодо контролю та завдання «правил гри» особливих самоврядних інститутів, які здійснюють регулювання глобальних ринків. Ці інституції взаємодіють безпосередньо вже з транснаціональними організаціями, а також з іншими аналогічними інститутами в інших національних економіках. По суті, це інтернаціоналізовані економічні інститути всередині національних економік. По-друге, міжнародні фінансові інститути беруть участь у розробленні та підтриманні ринкових правил, які виходять за межі регулювання в національній економіці [5].

Висновки. Незважаючи на посилення впливу зовнішніх детермінант глобалізаційних процесів на національний соціально-економічний розвиток актуалізується потреба збереження та використання національної ідентичності, національної суб'єктності у формування економічної політики держави, націленої на підвищення конкурентоспроможності та якості життя населення. За таких обставин збереження та модифікація економічного суверенітету держави стає ефективним інструментом державної економічної політики.

Використана література.

1. Боден Ж. Шесть книг о государстве / Ж. Боден // Антология мировой политической мысли – М., 1999. – Т. 2. – С. 689 – 695.
2. Геєць В.М. Майбутнє України між ЄС та ЄП. – К.: ІЕП НАН України, 2005
3. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування та розвитку: Монографія / Кудик П.О., Ковтун О.І., Баштянин Г.І. – Львів: Львів. комерц. акад., 2015. – 583с.
4. Кремень Т. В. Еволюція поглядів на державний суверенітет / Т. В. Кремень // Політичний менеджмент. – 2004. – № 1 (6). – С. 35 - 39.
5. Кудирко Л.П. Макроекономічні аспекти протидії глобальним дисбалансам / Л.П. Кудирко, М.М. Хapatнюковський // Економічний простір (Index Copernicus, РИНЦ SCIENCE INDEX): зб. наук. праць. – 2014. – №81. – С.5-14
6. Мочерний С.В. Національний та економічний суверенітет країни / С.В. Мочерний // Економіка України. – 2005. – № 10. – С. 4 - 13.
7. Индекс глобалізації [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch>

References.

1. Boden, Zh. (1999), *Shest' knig o gosudarstve* [Six books of the state], *Antologija mirovoj politicheskoy mysli* [Anthology of world political thought], vol. 2, Moscow, Russia, pp.689 – 695.
2. Heiets, V.M. (2005), *Maibutnie Ukrainy mizh YeS ta YeEP* [Ukraine's future EU and EEA], IEP NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
3. Kutsyk, P.O. Kovtun, O.I. and Bashtianyn, H.I. (2015), *Hlobalna ekonomika: pryntsyipy stanovlennia, funktsionuvannia ta rozvytku* [Global economy: principles of formation, operation and development], Lviv. komerts. akad., Lviv, Ukraine, p. 583.
4. Kremen, T. V. (2004), "Evolutsiia pohliadiv na derzhavnyi suverenitet", *Politychnyi menedzhment*, vol. 1 (6), pp. 35 - 39.
5. Kudyрко, L.P. and Khatpatriukovskiy, M.M. (2014), "Makroekonomichni aspekty protydiv hlobalnym dysbalansom", *Ekonomichniy prostir*, vol. 81, pp.5-14
6. Mocherniy, S.V. (2005), "Natsionalnyi ta ekonomichniy suverenitet krainy", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 10, pp. 4 - 13.
7. Indeks hlobalizatsii, [Online], available at: <http://globalization.kof.ethz.ch>

Стаття надійшла до редакції 20.05.2016 р.